

Дещо інакше справа, коли дитина віком до 14 років сама вчинила злочин та обшук має бути проведений за її місцем проживання. Тоді, на наш погляд, доречним буде спочатку запитати таку дитину про добровільну видачу речей, що розшукуються. Якщо дитина не підтвердить їх приховування, то обшук проводиться на загальних умовах, але у присутності лише дорослих.

Тому, з усіх позицій моральним є відсутність дитини під час провадження обшуку.

У випадку, коли особа відносно якої проводили обшук виявляється непричетною до злочину, вона повинна бути реабілітована. Це можна зробити, якщо повідомити про це за її місцем проживання чи за місцем роботи, або іншим шляхом.

На нашу думку, в новому КПК варто закріпити норму відповідно до якої «дітям до 14 років буде заборонено бути присутніми при провадженні обшуку». Це буде сприяти нормальному розвитку особистості дитини без психічних та фізичних вад.

Доцільним також є створення норми, яка містила б моральні положення, яких повинен дотримуватися прокурор, слідчий, особа яка проводить дізнання під час проведення слідчих дій і дати їй назву «культурно – етичні вимоги досудового розслідування».

Це сприятиме зміцненню моральних чинників під час виконання покладеного законом обов'язку слідчого, прокурора та особи, яка провадить дізнання охороняти права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, швидко розкривати злочини, викривати винних та забезпечувати правильне застосування закону.

### ***КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ХАБАРНИЦТВА***

рядовий міліції, курсант 2-го курсу факультету підготовки слідчих навчально-наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів НАВС

**Котюжанська Наталія Василівна**

*Науковий керівник:* кандидат юридичних наук, викладач кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів НАВС **Бегма А.П.**

*«...не збідніє рука того, хто дає,  
не відсохне рука того хто бере»*

Хабарництво – небезпечний злочин, який підриває авторитет держави і суспільних установ, порушує права та інтереси громадян і разом з тим супроводжує інші злочини. В сучасному світі, і в

Україні у тому числі, ця проблема постає досить гостро, оскільки перешкоджає цивілізованому вирішенню питань державного життя та правильній побудові суспільних відносин.

Хабарництво, як один зі злочинів, що вчиняються посадовими особами, має криміналістичну характеристику. Звернення до криміналістичної характеристики цього злочину пояснюється тим, що вона, незважаючи на скептичне ставлення окремих учених до її основних положень, виконує дуже складні і значимі для практики розслідування злочинів функції, зокрема, пізнавальну й організаційну.

Підставами для порушення кримінальної справи, можуть бути: явка з повинною; письмові або усні заяви про вчинений або такий, що готується, злочин та інше. Повідомлення про хабарництво, що надійшли в будь-якій формі, підлягають перевірці. Методами можуть бути: ознайомлення з колом обов'язків посадової особи з метою встановлення її можливостей вчинити ту чи іншу дію. Криміналістична характеристика є синтезом найбільш значимих для розслідування даних, використання яких забезпечує швидкість та ефективність розслідування.

У процесі розслідування хабарництва обов'язково встановлюється низка обставин, що підлягають доказуванню. До них належать наступні:

б) час, місце, спосіб, розмір; в) зміст службової дії або бездіяльності, вчиненого посадовою особою за хабар; г) обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність учасників.

Способи дачі хабара дуже різноманітні, тому що охоплюють значний діапазон устремлінь різних осіб у тій чи іншій сфері посадової діяльності.

Об'єктом хабарництва є нормальне функціонування відповідної галузі влади або управління. Отже, слід сказати, що хабарництво як злочин відрізняється високою латентністю, що ускладнює розкриття та розслідування злочинних дій.

Поняття хабарництва поєднує три кримінально-караних діяння, які пов'язані між собою спільністю об'єкта злочину: одержання хабара, дача хабара, провокація хабара.

Однак серед елементів криміналістичної характеристики хабарництва, на мій погляд, є спосіб приховування даного злочину.

Отже, спосіб приховування злочину, як правило, пов'язаний зі способами його вчинення і певною мірою відображає діяльність злочинця. Він багато в чому залежить не тільки від галуззі, у якій учиняється злочин, характером діяльності злочинця, а й його особистісними якостями.

Враховуючи латентний характер (прихований) даного злочину,

де дві сторони, беручи участь у злочинному діянні, однаково заінтересовані в його приховуванні, тому важливим є вивчення криміналістичної характеристики способів приховування хабарництва.

Як зазначає професор Р. С. Белкін, який детально досліджував зазначене питання, «приховування злочину – це діяльність (елемент злочинної діяльності), спрямована на перешкодження розслідуванню шляхом утаювання, знищення, маскуванню або фальсифікації слідів злочину і злочинця та їх носіїв».

Дослідження способів приховування злочинів в науковій криміналістичній літературі завжди було предметом пильної уваги. Знання способу приховування відкриває перспективу розслідування злочину і встановлення всіх основних обставин учиненого діяння, у тому числі й особи злочинця.

Перша класифікація приховання злочину була запропонована В. А. Овечкіним. Вона поділялась на дві групи.

До першої групи були віднесені наступні способи:

1. Переміщення матеріальних джерел такої інформації.
2. Маскування матеріальних джерел інформації про злочин.
3. Знищення матеріальних, а в деяких випадках ідеальних (люди) джерел інформації про злочин.

Хабарництво, що ретельно приховується його суб'єктами – хабародавцем і хабарником, є досить очевидним, хоча і складно доказуваним злочином. Якщо звернутися до результатів злочинного діяння, стає очевидним, що воно не може мати місця в законних правомірних формах. Так, вступ дуже слабого учня у престижний вуз одразу викликає підозру щодо того, що в даному випадку мав місце хабар. Зайняття відповідальної посади особою, мало підготовленою до цього, всупереч іншим гідним особам викликає не тільки здивування, а цілком природну підозру про те, що в цьому разі не обійшлося без хабара.

Способи приховування хабара вирізняються двома групами чинників: з одного боку, суб'єктивними інтересами й можливостями хабародавця, з іншого – об'єктивною обстановкою, що сприяє хабарництву або перешкоджає йому. Водночас способи його приховування багато в чому залежать від сфери діяльності осіб, де факти хабарництва мають місце. Незважаючи на різноманіття структур, де ті чи інші вигоди можуть бути одержані за хабарі, способи їх приховування досить типові і полягають, головним чином у наступному:

1. Підrobка в документах або створення нових документів, що відбивають прийом на роботу, просування по службі.

2. Створення фіктивних реєстраційних документів, що

фіксують, відображають одержання квартири, оформлення кредиту та ін.

3. Виправлення дат, підробка підписів у документах, що фіксують створення приватних підприємств, комерційних структур тощо.

Слід зазначити, що наведені чинники не вичерпують усіх можливих варіантів приховування дачі хабарів; більше того, названі форми удосконалюються, при тому що законодавство, яке регулює ринкові відносини, недосконале, має безліч прогалин, що використовуються окремими особами в злочинних цілях.

Отже, хабарництво, незважаючи на свій латентний характер, має певні ознаки, які виступають підставами для його виявлення й подальшого розслідування.

В підсумку можна стверджувати, що названі ознаки вимагають ретельної перевірки з метою уникнення хибних висновків, а у випадках їх підтвердження – щоб мати у своєму розпорядженні матеріали, достатні для порушення кримінальної справи.

Одним з елементів криміналістичної характеристики є типова слідова картина, яка включає час, обстановку й комплекс слідів, притаманних відповідному виду злочинів.

Час учинення злочину має певне значення для розкриття і розслідування злочинів. Із криміналістичних позицій сприяє з'ясуванню можливості вчинення злочину в названий період. При розслідуванні хабарництва встановлення часу дачі хабара дозволяє визначити причини й умови, які сприяють учиненню злочину, для з'ясування організаційної структури підприємства або установи, де мав місце такий злочин, рівня криміногенної обстановки в ньому.

Місце вчинення злочину, у тому числі й хабарництва, є фрагментом події і містить значний обсяг інформації щодо способу вчинення злочину. Глибоке вивчення комплексу інформації, виявленої на місці події, простежування логіки зв'язків між окремими слідами в їх дійсній або уявній схемі дозволяють відшукати ті обставини, що ведуть до розслідування злочинної події.

Місцем передачі хабара, що має упредметнений характер, можуть бути:

– службовий кабінет посадової особи, квартира, дача або машина хабародавця чи хабароодержувача, ресторани, бари.

До поняття «слідова картина» зазвичай включають такий елемент криміналістичної характеристики, як обстановка злочину. Обстановка при вчиненні будь-яких дій, у тому числі й незлочинних, є чинником, що сприяє здійсненню їх або перешкодженню останнім. Іноді, обстановка тих або інших дій

залишається непоміченою, ігнорується.

При розслідуванні хабарництва, як і при розслідуванні інших злочинів важливо знати, що в процесі аналізу й оцінки доказів можуть бути допущені помилки, які призводять до хибних припущень і висновків.. Цю думку підкреслює М. І. Єникєєв, зауважуючи, що «загальна модель злочину є орієнтовною підставою для просування слідчо-пізнавального пошуку до мети розслідування, вона дає напрямок для вироблення планів дії й пошуку необхідних засобів їх реалізацій».

Одним з елементів криміналістичної характеристики злочинів є особа злочинця, дослідження якої належать перу багатьох учених – криміналістів, психологів. Класифікаційні системи стосовно особи злочинця сформувалися за часів Чезаре Ломброзо, який спробував типізувати злочинців відповідно до природжених схильностей. На сьогодні значний інтерес являють собою класифікації типів злочинців, запропоновані А. Г. Ковальовим, А. Ф. Зелінським, М. І. Єникєєвим.

Кожній категорії злочинців притаманні певні риси. Так, асоціальний тип характеризується несформованістю позитивних соціальних позицій, які могли б утримати особу від можливої антигромадської поведінки в несприятливих ситуаціях. До цього типу належать так звані ситуативні злочинці, які вперше вчинили злочин на підставі загальної асоціальної спрямованості.

Асоціальний тип характеризує особу злісного професійного злочинця, який постійно готовий до вчинення злочину. Комплекс ознак, що характеризують особу злочинця, може бути різним, що зумовлюється спрямованістю злочинних дій і психологічною природою їх виконавця. Необхідно підкреслити, що в криміналістичному аспекті особа злочинця має комплекс ознак, які можуть бути використані з метою розслідування. Вивчення особи злочинця, як уже зазначалося, має значення для встановлення важливих для розслідування залежностей між окремими елементами криміналістичної характеристики, які дозволяють виявити способи вчинення, приховування, слідчу картину та інші обставини вчиненого злочину. Важливо також зазначити, що такі зв'язки мають традиційний і нетрадиційний характер. У результаті дослідження, у процесі аналізу й узагальнення криміналістичної характеристики хабарництва можуть бути сформульовані наступні висновки:

1) розслідування хабарництва становить значну складність, зумовлену латентним характером злочину, де хабарник і хабародавець однаково зацікавлені в його приховуванні; 2) основою методики розслідування хабарництва є дослідження його

криміналістичної характеристики як комплексу криміналістично-важливих елементів, що визначають у своїй системі основні напрямки розслідування; 3) ключовою проблемою розслідування хабарництва є виявлення способів учинення і приховування злочину, зумовлених напрямком діяльності підприємств та установ, і використанням злочинцем різного рівня посадових функцій; 4) ринкова економіка держави й недосконалість законодавства використовуються злочинцями для пошуку нових форм хабарництва, особливо в господарській і банківській структурах.